

AARDRIJKSKUNDIG
WOORDENBOEK

DER
NEDERLANDEN,

BIJENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden.

DE TIENDE EN LAATSTE DEEL.

Z EN AANHANGSEL.

A 8060 / 13

Te Gorinchem, bij
JACOBUS NOORDUYN.

1851.

ZOELMOND, voorm. heerl. in het graafs. *Buren*, prov. *Gelderland*, *Benedendistrikt*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*; gem. *Beusichem*; palende N. aan de Lek, O. aan Ravenswaay, Z. aan Asch, W. aan Beusichem.

Deze voorm. heerl. bevatte het d. Zoelmond, benevens eenige verspreid staande huizen; beslaat thans, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 403 bund. 36 v. r. 36 v. ell., waaronder 402 bund. 93 v. r. 36 v. ell. belastbaar land; telt 98 h., bewoond door 103 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 480 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden.

De Herv., die er 450 in getal zijn, onder welke 160 Ledematen, maken eene gem. uit, welke tot de klass. van *Tiel*, ring van *Culenburg*, behoort. De eerste, die in deze gem., na de scheiding van *Beusichem*, waarmede zij tot in 1669 vereenigd was, het leeraar-ambt heeft waargenomen; is geweest JOHANNES NETREBUS, die in het jaar 1662 herwaarts kwam, en in het jaar 1663 naar Hien vertrok. Het beroep is eene koninklijke collatie.

De R. K., die men er 16 aantreft, parochiëren te *Buren*. — Men heeft in deze voorm. heerl. eene school, welke gemiddeld door een getal van 70 leerlingen bezocht wordt.

Deze heerl. was weleer een eigendom der abdij van Marienweerd. In 1250 droeg Abt RUDOLF die goederen op, aan Graaf OTTO VAN GELRE; echter den hof (*curtis*) in erfpacht, in *annuam pensionem* behoudende. Uit eenen brief van 1256 blijkt, dat ZOELMOND weleer tot de goederen van *Mierlaar* behoord had, en door de abdij gekocht was; want zij verkocht toen aan Graaf OTTO *homines nostros, quos cum bonis nostris de Mierlaar emptos et ad Curtem de Sulemunde pertinentes* (d. i. onze mannen, welke met onze goederen van *Mierlaar* gekocht zijn en tot het hof van Zoelmond behooren), dewijl de leenmannen oproerig werden, en noch regten, noch hulde betaald hadden; onder voorwaarde, dat de Graaf hen houden zal ter zelfden regten, als zij de abdij toebehoord hadden. Een zijtak der Heeren van BUREN, moet met dien Hof, door de Graven van Gelre beleend zijn geweest, want JOHAN VAN SOELMONDE, hetzelfde wapen als *Buren* voerende, en door die Heeren neef genoemd, komt in verscheidene brieven van 1313 tot 1346 voor, en in 1349 zegelde ALARD VAN SOELMONDE met WILLEM DE RIDDER van Bosichem. Ook vindt men dat bovengemelde JOHAN in 1353 de leenpligt van eenige goederen, met den Graaf van Gelre ruilde. Dewijl men dat geslacht sedert niet meer gemeld vindt, kwam SOELMONDE zeker bij erfenis of beleening aan de Heeren van BUREN.

Het d. ZOELMOND oudtijds SOELMONDE gewoonlijk SERMOND genoemd ligt 5 u. N. W. van Tiel, 1½ u. Z. van Culenburg, ½ u. O. van Beusichem, aan den Scheerdijk en den Aalsdijk, welke zich in dit d. vereenigen, en aan den rijweg van Tiel naar het Beusichemsche veer, zeer gemakelijk door bouwland en geboomte omgeven. Het onderscheidt zich van alle andere plaatsen in de Neder-Betuwe door de hooge ligging, zelfs boven den hoogsten watervloed van 1809. In 1842 heeft men ontdekt, dat de hoogte, waarop het dorp gebouwd is, eene verblijfplaats is geweest der Germanen, terwijl men er tevens Romeinsche voorwerpen vond.

Er is aldaar veel doortogt van voerwagens en andere rijtuigen; ook rijdt er alle dagen eene diligence van Utrecht op Tiel en terug door.

De kerk is een middeleeuwsch gebouw, met eenen zwaren toren, welke eene stompe spits heeft. — Vroeger stond hier het oud adell. h. Engelrode. Zie dat woord.

Er wordt hier jaarlijks, den derden Donderdag in Mei en den 11 Julij, paarden-, beesten-, schapen- en varkenmarkt gehouden.

ZOEMBO, baai in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de Westkust van het Sundasche eil. *Celebes*, landv. *Mundar*.

ZOEMEREN, d. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*. Zie SOMEREN.

ZOERINKZAND (HET), zandige grond in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*; gem. *Laren*, nabij de buurs. *Langen*.

Het was een woest zand, dat vroeger het omgelegen bouwland dreigde te overstuiven, maar door het beplanten met duinhelm en jonge den- nen nog tijdig gestuit is.

ZOETEMELKSGAT (HET) of ZOETEMELKSKIL, kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Sliedrecht*, welke uit de *Hoogkil* en de *Sneepkil* voortkomende, in eene eerst westelijke en daarna zuidwestelijke rigting tusschen de *Ruigtens*, bezuiden den *Perenboom*, *Kort-en-Lang-Ambacht* en den *Huiswaard* ter eener zijde en den *Louw-Simonswaard*, den *Hengst-Polder*, de *Jongeneele-ruigt* en de *Zuidwaardsche-Hennep* ter andere zijde door, in de *Groote-Hel* uitloopt.

ZOETENDAAL, voorn. kloost. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*. Zie SOETENDALE.

ZOETENDAL landg. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche*, eil. *Java*, resid. *Batavia*, in de *Bataviasche-Ommelanden*, kw. *Tangerang*, onmiddellijk bewesten *Batavia*, grenzende aan het *Chinesche kamp* en de *Mokervaart*.

De grond is zeer laag, moerassig en waterachtig. Behalve het gras en de rijst uit de lagere landen, leveren de hoogere streken kokosnoten, brandhout, poetjoek of bindsel voor het gras, alsmede eepige huurpenningen van eenige moestuinen of thekoos.

ZOETEWIEL (DE), vroeger bekend onder den naam van *CATTENWIEL* of *KATTENWIEL*, water in het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, gem. *Oud-Vossemear-en-Vrijbergen*, in den hoek van den *Kerke-polder*, tegen den dijk van den *Broek-polder*.

ZOETWATER (HET), voorn. water in *Staats-Vlaanderen*, zijnde de oude haven van *Oostburg*. Zie OOSTBURG.

Het water kan echter nooit zoet geweest zijn, als zijnde met de zee gemeen geweest. De oorzaak van den naam zal gelegen zijn in de oude uitspraak der *ou* als *oe* — doch korter, — die nog in *West-Vlaanderen* gehoord wordt; voorheen ook hier in zwang was, en in de spelling is overgegaan.

ZOETWATER (HET) of DE ZOETWATER-POLDER, ook wel DE OUDEHAVEN-VAN-OOSTBURG genoemd, pold. in *Staats-Vlaanderen*, in het *Vrije-van-Sluis*, prov. *Zeeland*, distr. *Sluis*, arr. *Middelburg*, kant. en gem. *Oostburg*; palende N. W. aan de geslachte *Hans-Vrieseschans*, Z. O. aan den *Grooten-Henricus-polder*, Z. W. aan de stad *Oostburg*, N. W. aan den *Veerhoek-polder*.

Het ZOETWATER, de oude haven van *Oostburg*, werd door de Regering dier stad uit de hand verkocht, den 8 Julij 1681, op consent der Algemeene Staten van 30 October 1679, onder vermelding, dat daarin gelegen was 24 gemeten erfland met deszelfs wederzijdsche wegen en trachels, behoudens dat de ordinaire wegen, daarover gaande, niet mogen werden bedorven of benaut. Waaruit men zoude mogen